

Konu 2

TARİHSEL BİR PERSPEKTİFTE KÜRESELLEŞME

Ertuğrul Murat ÖZGÜR

Ankara Üniversitesi
Coğrafya Bölümü
ozgur@ankara.edu.tr

TARİHSEL BİR PERSPEKTİFTE KÜRESELLEŞME

Küreselleşme nedir?

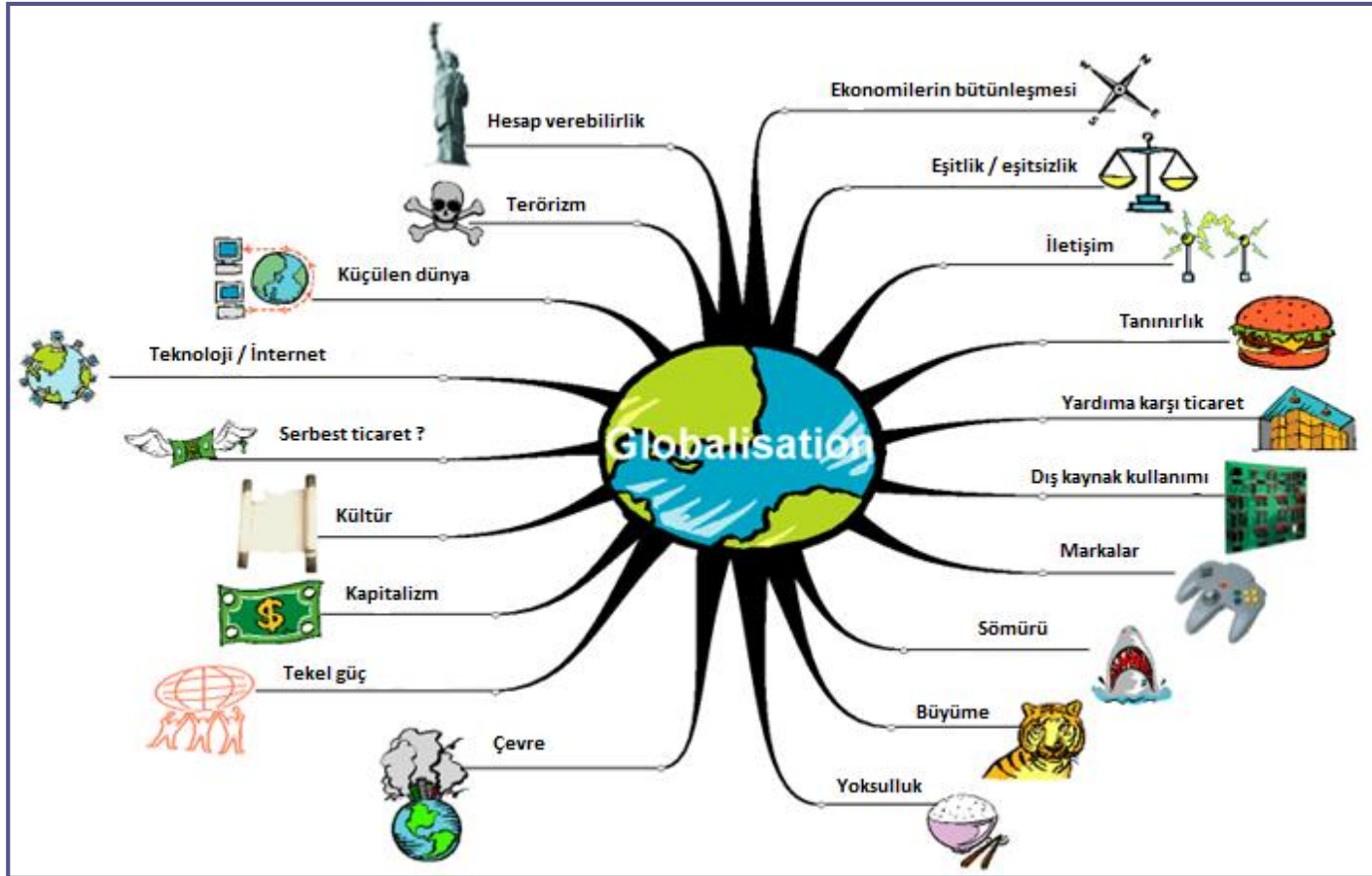
Bir Süreç Olarak Küreselleşme

Küreselleşmenin Tarihsel Gelişimi

- Britannica Ansiklopedisi küreselleşmeyi, “**günlük yaşantılarımızın dünya çapında standartlaşması**” olarak tanımlamaktadır.
- Küreselleşme, “**çağdaş sosyal yaşamın tüm yönlerinde dünya çapında birbirine bağlılığın genişletilmesi, derinleştirilmesi ve hızlandırılması**” şeklinde de tanımlanmaktadır (Held vd., 2000: 15)
- Genel olarak küreselleşme; **bütün dünyanın her geçen gün ve her alanda birbirine daha fazla yakınlaşmasını, benzemesini ve bütünleşmesini** ifade etmektedir.
- Küreselleşme; 20nci yüzyılın ikinci yarısından itibaren, özellikle de Sovyetler Birliği’nin ve Doğu Blok’unun dağılmasından sonra tek kutuplu bir dünyanın ortaya çıkışına paralel olarak, **iletişim ve ulaşım teknolojilerinin hızla gelişmesi ve yaygınlaşması, ulusal sınırların eski dönemlere göre önemini nispeten yitirmesi sonucu bilim, sanat, hukuk, siyaset, kültür ve ekonomi alanlarında dünyadaki bütün ülkelerin birbirlerine daha bağımlı hale gelmeleri ve ortak değer, yaklaşım ve tavırlar benimsemeye zorlanmaları sürecidir.**

- Tarihsel bir dönem
- Ekonomik bir olgunun yayılması
- Amerikan değerlerinin hegemonyası
- Teknolojik ve sosyal bir devrim
- Zaman ve mekânın çözümlenmesi
- Bireyciliğin yüceltilmesi

- Küreselleşme, iletişim, ulaşım ve ticaret yardımıyla bütünleşmiş hale gelen bölgesel ekonomileri, toplumları ve kültürleri tanımlayan bir süreçtir.
- Kavram, daha açık şekilde ekonomik boyutuyla anılır ki bununla ticaretin, doğrudan yabancı yatırımlarının, sermaye akışlarının, göçün, teknolojinin yayılmasının ve askeri varlıklar sayesinde uluslararası ekonomi içinde ulusal ekonomilerin bütünleşmesi süreci anlatılır.
- Bununla birlikte küreselleşmenin genellikle ekonomik, teknolojik, sosyo-kültürel, politik ve çevresel faktörlerin bir bileşimi olarak işlediği kabul edilir.
- Küreselleşme, aynı zamanda fikirlerin, dillerin veya kültürel etkileşim yoluyla popüler kültürün ulus ötesi dolaşımına da gönderme yapar.

- Süreç odaklı bakış açısıyla kapitalizmin tarihi içinde küreselleşmeye benzer bir olgunun çok uzun süreden beri var olduğu görülür.
- **Kapitalizm, kendi imajına uygun bir coğrafyayı sürekli olarak yeniden inşa eden ve mekânsal çözümler bulan bir yapıdır.**
- Tarihin her bir aşamasında bu yapı; sermaye birikimini kolaylaştırmak için belirli coğrafi profiller, ulaşım ve iletişim için alanlar, altyapı ve mekâna ilişkin organizasyonlar üretmiştir.
- Bu nedenle de **küreselleşme, kapitalist mekân üretimi sürecinin yeni bir aşamasıdır** (Harvey, 2008).
- Kapitalizm, her zaman uzun dönemli yatırımlarla;
 - 1) Sermayenin devir süresini arttırma,
 - 2) Sermayenin dolaşımını hızlandırma ve
 - 3) Gelişmenin zamansal ufkunu dönüştürme eğilimi içinde olmuştur.

- Kapitalizm, mekânsal çözümler üreterek, tüm mekânsal engelleri ortadan kaldırma ve **“mekânı, zaman içinde yok etme”** çabası içindedir (Harvey, 2008).
- Teknolojik buluşların sürekli hedefi, mekân içinde hareketin süresini ve maliyetini düşürmektir.
- Kapitalizm, kendi birikim sürecinin belirli bir tarihsel andaki dinamiklerine uygun olan bir coğrafya, yani, mekânsal ilişkileri ve düzenlemeleri, küresel işbölümünü ve işlevlerle bağlantılı olan yerler ağını üretir.
- Kapitalizm daha ileri bir tarihte, ürettiği bu coğrafyayı yıkıp yeniden inşa etmektedir.

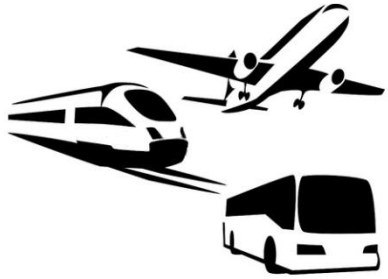
- Küresel bir ekonomide üç ana tip akış vardır:
- Yük (ticaret)
- Yolcu (yer değiştirme, göç)
- Bilgi (haberleşme)

- **Yük (*ticaret*)**. Mal akışları, hammaddeden mamul madde akışlarına kadar değişen malzeme taleplerini karşılamak için gerçekleşir.

Akışlar, esas olarak bu akış sisteminin ana giriş kapısı olarak liman altyapılarıyla desteklenen deniz taşımacılığı yardımıyla sağlanır.

Bununla birlikte havalimanları yüksek değerli malların ticaretinde önemli rol oynar.

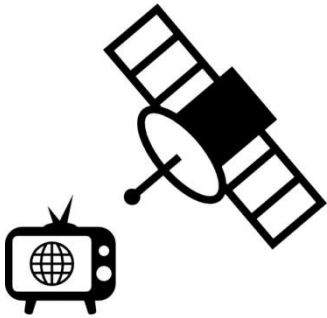

- **Yolcu (*yer değiştirme, göç*)**. İnsan akışlarının çoğu, hava yolu taşımacılığıyla, turizme bağlı nedenlerle meydana gelir. Dünya çapında 1970’te 310 milyon kişi olan yolcu sayısı, 2000 yılında toplam 1,7 milyar kişiye 2018’de 4,2 milyara yükselmiş; gelecekte taşınacak toplam yolcu sayısının daha da artması bekleniyor (World Bank, 2019).

- **Bilgi (*haberleşme*)**. Karmaşık ve kapsamlı bilgi akışları; iletişim, yetki değişimi (örn. çevrim içi tarzda) ve sembolik değişim (örn. eğitim) için kullanılır.

Bilgi akışları, bir küresel kentler ağı yardımıyla baskın olarak birbirine eklenmiş olan hem fiziksel hem de fiziksel olmayan formlardadır.

	Ticaret	Göç	Haberleşme
Yapısı	Mal akışları	İnsan akışları	Bilgi akışları
Tip	Hammaddeler, enerji, gıda, dökme yükler ve tüketim malları	Kalıcı, geçici (göçmen işçiler), turizm, iş dünyasının hareketleri	İletişim, yetki değişimi, sembolik değişimler
Araç	Taşıma yolları ve bağlantı uç noktaları (yük)	Taşıma yolları ve terminaller (yolcu)	Taşıma yolları ve bağlantı uç noktaları (postayla ilgili), iletişim sistemleri
Ana giriş kapısı	Limanlar	Hava limanları	Küresel kentler
Hız	Düşükten ortaya	Yavaştan hızlıya	Anlık
Kapasite	Çok büyük	Büyük	Neredeyse sınırsız

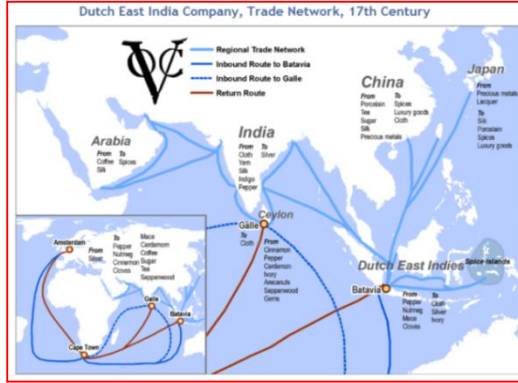
Portekiz ticaret gemisi

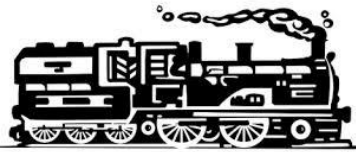
• Kıtalararası ticareti yapılan ürünler

1. Mısır (Zea mays)
2. Domates (Solanum lycopersicum)
3. Patates (Solanum tuberosum)
4. Vanilya (Vanilla)
5. Kauçuk (Hevea brasiliensis)
6. Kakao (Theobroma cacao)
7. Tütün (Nicotiana rustica)

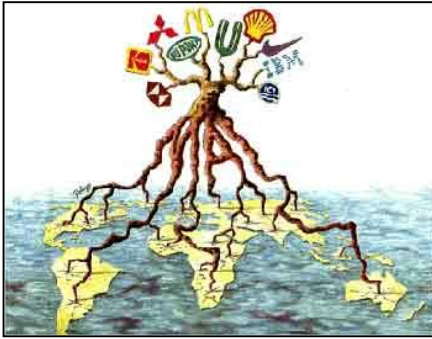
- **ANTİK KÜRESELLEŞME**
- **ÖN KÜRESELLEŞME: DENİZCİLİK DEVRİMİ**
- Denizcilikteki Gelişmeler
- İtici güç: Merkantilizm (Sömürgecilik ve büyük ölçekli ticaret)
- Yöntem: Keşifler ve askeri işgal
- Hakkaniyet: Putperestlere Tanrı'nın dinini (Hıristiyanlığı) götürme
- Sonuç: SÖMÜRGEÇİLİK (KOLONİZASYON)
- **I. KÜRESELLEŞME: SANAYİ DEVRİMİ**
- İtici güç: Sanayileşme ve ortaya çıkardığı gereksinimler
- Yöntem: Misyonerler, keşifler ve ticari şirketler
- Hakkaniyet: Uygarlaştırıcı görev ve ırkçı teoriler
- Sonuç: EMPERYALİZM
- **II. KÜRESELLEŞME: BİLGİ, BİLİŞİM VE İLETİŞİM DEVRİMİ**
- İtici güç: *1970'lerde çokuluslu şirketler
- *1980'lerde iletişim devrimi
- *1990'larda rakipsiz Batı
- Yöntem: Kültürel ideolojik etki, dünyanın her yanına sosyo-ekonomik ve politik etki
- Hakkaniyet: Yüksek uygarlık düzeyi, uluslar arası topluluk iradesi ve küreselleşmenin herkesin ortak çıkarına olduğu düşüncesi
- Sonuç: KÜÇÜLEN DÜNYA VE KAPİTALİZMİN YENİ BİR EVRESİ

- ANTİK KÜRESELLEŞME
- **ÖN KÜRESELLEŞME: DENİZCİLİK DEVRİMİ**
- Denizcilikteki Gelişmeler
- İtici güç: Merkantilizm (Sömürgecilik ve büyük ölçekli ticaret)
- Yöntem: Keşifler ve askeri işgal
- Hakkaniyet: Putperestlere Tanrı'nın dinini (Hıristiyanlığı) götürme
- Sonuç: SÖMÜRGEÇİLİK (KOLONİZASYON)
- **I. KÜRESELLEŞME: SANAYİ DEVRİMİ**
- İtici güç: Sanayileşme ve ortaya çıkardığı gereksinimler
- Yöntem: Misyonerler, keşifler ve ticari şirketler
- Hakkaniyet: Uygarlaştırıcı görev ve ırkçı teoriler
- Sonuç: EMPERYALİZM
- **II. KÜRESELLEŞME: BİLGİ, BİLİŞİM VE İLETİŞİM DEVRİMİ**
- İtici güç: *1970'lerde çokuluslu şirketler
- *1980'lerde iletişim devrimi
- *1990'larda rakipsiz Batı
- Yöntem: Kültürel ideolojik etki, dünyanın her yanına sosyo-ekonomik ve politik etki
- Hakkaniyet: Yüksek uygarlık düzeyi, uluslar arası topluluk iradesi ve küreselleşmenin herkesin ortak çıkarına olduğu düşüncesi
- Sonuç: KÜÇÜLEN DÜNYA VE KAPİTALİZMİN YENİ BİR EVRESİ

- ANTİK KÜRESELLEŞME
- ÖN KÜRESELLEŞME: DENİZCİLİK DEVRİMİ
- Denizcilikteki Gelişmeler
- İtici güç: Merkantilizm (Sömürgecilik ve büyük ölçekli ticaret)
- Yöntem: Keşifler ve askeri işgal
- Hakkaniyet: Putperestlere Tanrı'nın dinini (Hıristiyanlığı) götürme
- Sonuç: SÖMÜRGEÇİLİK (KOLONİZASYON)
- **I. KÜRESELLEŞME: SANAYİ DEVRİMİ**
- İtici güç: Sanayileşme ve ortaya çıkardığı gereksinimler
- Yöntem: Misyonerler, keşifler ve ticari şirketler
- Hakkaniyet: Uygarlaştırıcı görev ve ırkçı teoriler
- Sonuç: EMPERYALİZM
- **II. KÜRESELLEŞME: BİLGİ, BİLİŞİM VE İLETİŞİM DEVRİMİ**
- İtici güç: *1970'lerde çokuluslu şirketler
- *1980'lerde iletişim devrimi
- *1990'larda rakipsiz Batı
- Yöntem: Kültürel ideolojik etki, dünyanın her yanına sosyo-ekonomik ve politik etki
- Hakkaniyet: Yüksek uygarlık düzeyi, uluslar arası topluluk iradesi ve küreselleşmenin herkesin ortak çıkarına olduğu düşüncesi
- Sonuç: KÜÇÜLEN DÜNYA VE KAPİTALİZMİN YENİ BİR EVRESİ

- **ANTİK KÜRESELLEŞME**
- **ÖN KÜRESELLEŞME: DENİZCİLİK DEVRİMİ**
- Denizcilikteki Gelişmeler
- İtici güç: Merkantilizm (Sömürgecilik ve büyük ölçekli ticaret)
- Yöntem: Keşifler ve askeri işgal
- Hakkaniyet: Putperestlere Tanrı'nın dinini (Hıristiyanlığı) götürme
- Sonuç: SÖMÜRGEÇİLİK (KOLONİZASYON)
- **I. KÜRESELLEŞME: SANAYİ DEVRİMİ**
- İtici güç: Sanayileşme ve ortaya çıkardığı gereksinimler
- Yöntem: Misyonerler, keşifler ve ticari şirketler
- Hakkaniyet: Uygarlaştırıcı görev ve ırkçı teoriler
- Sonuç: EMPERYALİZM
- **II. KÜRESELLEŞME: BİLGİ, BİLİŞİM VE İLETİŞİM DEVRİMİ**
- İtici güç:
 - 1970'lerde çokuluslu şirketler
 - 1980'lerde iletişim devrimi
 - 1990'larda rakipsiz Batı
- Yöntem: Kültürel ideolojik etki, dünyanın her yanına sosyo-ekonomik ve politik etki
- Hakkaniyet: Yüksek uygarlık düzeyi, uluslar arası topluluk iradesi ve küreselleşmenin herkesin ortak çıkarına olduğu düşüncesi
- Sonuç: KÜÇÜLEN DÜNYA VE KAPİTALİZMİN YENİ BİR EVRESİ

- **Teknolojik- dijital devrim**
- **Yeni kapitalizm ve liberalizm**

Sonuç:

- Ekonomik (ticaret-para-borsa-vb.)
- Sosyal (göç-kültür)
- Politik (ulus devlet-egemenlik) sınır tanımazlık
- Bağımlılıkların artması
- Farklılıkların birbirine bağlanması
- Yeni ilişkilerin gelişmesi
- Üretimin, iletişimin ve teknolojinin yayılması ve bağlantılı hale gelmesi

- Harvey, D. (2008). *Umut Mekânları*. Çev. Z.Gambetti, (1.Basım). İstanbul: Metis.
- Held D., McGrew A., Goldblatt D., Perraton J. (2000) Global transformations: Politics, economics and culture. In Chris Pierson and Simon Tormey (eds.) *Politics at the Edge*. (pp.14-28). London: Palgrave Macmillan.
- World Bank (2019). Air transport, passengers carried. <https://data.worldbank.org/indicator/IS.AIR.PSGR?end=2018&start=1970&view=chart>